

SYSTEM PARTYJNY LUKSEMBURGA

I. Uwarunkowania systemu partyjnego

Genezy luksemburskich partii politycznych szukać należy w okresie przemian ustrojowych i politycznych, które w XIX w. doprowadziły do powstania niepodległego państwa. Proces ten zapoczątkowały postanowienia Kongresu Wiedeńskiego z 1815 r., kiedy to Księstwo Luksemburga uzyskało status Wielkiego Księstwa. Weszło ono w skład Związku Niemieckiego, w którym pozostawało aż do jego rozwiązania w 1867 r. Jednocześnie zostało włączone do Królestwa Holandii. Po utworzeniu niepodległego państwa belgijskiego w 1830 r. spór o Luksemburg toczyły Belgia i Holandia. W 1839 r. większa część terytorium Luksemburga znalazła się w granicach Belgii, natomiast reszta kraju pozostała w ramach Królestwa Holandii. Podczas konferencji londyńskiej z 1867 r. zdecydowano o neutralności i suwerenności Wielkiego Księstwa Luksemburga. Po śmierci w 1890 r. króla Wilhelma III dotychczasowa unia personalna łącząca Luksemburg z Królestwem Holandii uległa rozwiązaniu¹. W 1868 r. uchwalona została obowiązująca do dnia dzisiejszego konstytucja państwa. Ustanawiała ona system monarchii konstytucyjnej, w którego ramach stopniowo rozwinęła się zasada rządów parlamentarnych, w dalszej perspektywie stwarzająca podstawy do ukształtowania się nowoczesnego systemu partyjnego².

Istniejące nurty ideowe – w drugiej połowie XIX w. byli to przede wszystkim katolicy i liberałowie – przybrały w początkach XX w. postać zorganizowanych partii politycznych. Pod względem organizacyjnym wyodrębniły się wówczas trzy główne kierunki polityczne: liberalny, katolicko-konserwatywny i socjaldemokratyczny. W 1904 r. powstała Liga Liberalna – pod względem programowym ugrupowanie ukierunkowane socjalliberalnie. Stwarzało to możliwości współpracy z socjalistami,

¹ K. Wojtyczek, *Wstęp [w:] Konstytucja Luksemburga*, tłum. A. Wojtyczek-Bonnand, tłum. i wstęp K. Wojtyczek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2006, s. 4–7; J. Łaptos, *Historia Luksemburga [w:] J. Łaptos (red.), Historia małych krajów Europy*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 2002, s. 204–208.

² S.M.H. Janssen, *Das Parteiensystem Luxemburgs [w:] O. Niedermayer, R. Stöss, M. Haas (Hrsg.), Die Parteiensysteme Westeuropas*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2006, s. 321.

którzy już w 1903 r. utworzyli Partię Socjaldemokratyczną – formalnie rzecz biorąc – pierwszą organizację partyjną w Luksemburgu. Koalicja obu ugrupowań trwała od 1908 do 1917 r., a powodem jej rozpadu były m.in. odmienne poglądy na temat reformy prawa wyborczego. Liberałowie odrzucali zasadę jego powszechności, w tym przyznanie praw wyborczych kobietom, i opowiadali się za systemem cenzusowym. W tym okresie większe wpływy uzyskali katolicy, którzy w 1914 r. powołali do życia Partię Prawicy. Jej powstanie było wynikiem niekorzystnej dla pozycji Kościoła katolickiego polityki liberałów i socjalistów, która w konsekwencji na porządku dziennym postawiła kwestię organizacyjnego scalenia nastawionych konserwatywnie środowisk politycznych³.

W okresie międzywojennym na luksemburskiej scenie politycznej w miejsce liberałów i socjalistów rola głównego ugrupowania politycznego przypadła Partii Prawicy. Już w trakcie wyborów z 1915 r. formacja ta bliska była uzyskania absolutnej większości głosów w parlamencie. U steru rządów pozostawała nieprzerwanie, z wyjątkiem lat 1925–1926. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej w wyniku podziałów w ramach partii już istniejących powstawały inne formacje polityczne. W następstwie rozłamu wśród liberałów w 1925 r. została założona Radykalna Partia Socjalistyczna (*Radikal-Sozialistischer Partei*, RSP). Ugrupowanie to uczestniczyło jako koalicjant mniejszościowy w rządach tworzonych przez konserwatystów. Z kolei w 1921 r. z radykalnego skrzydła Partii Socjaldemokratycznej narodziła się Komunistyczna Partia Luksemburga (*Kommunistesch Partei Lëtzebuerg*, KPL). W okresie międzywojennym pod względem poparcia społecznego socjaldemokraci ustępowali konserwatystom. W skład koalicji rządowej weszli w 1937 r., a po zajęciu Luksemburga przez III Rzeszę w 1940 r. wraz z konserwatystami utworzyli rząd na emigracji⁴.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej nie doszło do zasadniczych zmian w strukturze luksemburskiego systemu partyjnego, a jego główne rysy, wyznaczające pierwszoplanowe miejsce dla trzech wzmiankowanych nurtów politycznych, pozostały niezmienione. Ugrupowania dotychczasowe w okresie powojennym uległy jednak przekształceniom. W 1944 r. na bazie Partii Prawicy powstała Chrześcijańsko-Społeczna Partia Ludowa (*Chrëschtlech Sozial Vollekspartei*, CSV). Socjaliści od 1946 r. zgrupowani byli w Luksemburskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej (*Lëtzebuenger Sozialistescher Aarbechterpartei*, LSAP). W latach 40. XX w. doszło do ponownego uformowania się liberalnego segmentu systemu partyjnego. W 1945 r. powstała Grupa Patriotyczno-Demokratyczna, a w 1955 r. utworzono na jej bazie Partię Demokratyczną (*Demokratesch Partei*, DP). W okresie bezpośrednio po zakończeniu wojny swoją obecność w systemie partyjnym Luksemburga zaznaczyli także komuniści. W latach 1945–1947 KPL weszła w skład Rządu Porozumienia Narodowego, tworzonych przez wszystkie legalnie działające partie polityczne w kraju⁵. W ukształtowanym po drugiej wojnie światowej systemie partyjnym komuniści

³ *Ibidem*, s. 322–323.

⁴ *Ibidem*, s. 323–324.

⁵ J. Karp, *System konstytucyjny Luksemburga*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 25.

stanowili czwartą siłę polityczną, ale poparcie przez nich otrzymywane było wyraźnie mniejsze niż trzech głównych partii: CSV, LSAP i DP. Pozostałe ugrupowania aż do końca lat 80. jedynie sporadycznie uzyskiwały mandaty parlamentarne i nie wywierały większego wpływu na kierunki prowadzonej polityki.

W obowiązującej konstytucji z 1868 r. nie zostały zawarte przepisy dotyczące funkcjonowania partii politycznych. W art. 26 jest mowa jedynie o prawie do zrzeszania się, którego wykonywanie nie może wymagać uprzedniego zezwolenia. W Luksemburgu przez długi czas nie obowiązywały również przepisy niższego rzędu, które regulowałyby działalność partii politycznych, dzięki czemu można ją było prowadzić swobodnie. Nie uchwalono wprawdzie odrębnej ustawy o partiach politycznych, ale niektóre aspekty ich funkcjonowania unormowane zostały w ordynacji wyborczej z 2003 r.⁶ Zawarto w niej definicję partii politycznej jako stowarzyszenia osób fizycznych, wyposażonego lub niewyposażonego w osobowość prawną, która współdziała – w poszanowaniu fundamentalnych zasad demokracji – w wyrażaniu woli ludowej w sposób określony w jej statucie lub programie. Odrębny rozdział poświęcono finansowaniu kampanii wyborczej. Dotacje przyznaje się, jeśli partia przedstawi listy kandydatów we wszystkich okręgach wyborczych w wyborach do Izby Deputowanych oraz listę w okręgu wyborczym stosowanym w trakcie wyborów do Parlamentu Europejskiego. Warunkiem otrzymania dotacji jest też zdobycie co najmniej jednego mandatu w wyborach parlamentarnych, a w wypadku wyborów europejskich przynajmniej 5% oddanych głosów.

W 2007 r. przyjęta została odrębna ustawa dotycząca finansowania partii politycznych⁷. Zostały w niej rozszerzone podstawy finansowania omawianych podmiotów. Zgodnie z art. 2 ustawy do otrzymania rocznej dotacji z budżetu państwa uprawnione są partie, które podczas wyborów parlamentarnych przedstawiają listy w czterech okręgach wyborczych, a także jedną listę w okręgu wyborczym stosowanym w wyborach europejskich. Drugim warunkiem jest zdobycie co najmniej 2% głosów zarówno w wyborach parlamentarnych, jak i w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Roczna dotacja wynosi 100 tys. euro oraz po 11,5 tys. euro za każdy dodatkowy punkt procentowy uzyskany w wyborach parlamentarnych i w wyborach europejskich. Ustawa dopuszcza przekazywanie datków na rzecz partii politycznych, ale są do tego uprawnione tylko osoby fizyczne. Przekazywanie datków anonimowych jest zakazane.

Funkcjonowanie partii politycznych na forum parlamentu określa regulamin Izby Deputowanych. Parlamentarzyści mogą tworzyć grupy polityczne liczące co najmniej pięciu członków. Każda grupa ze swego grona wybiera przewodniczącego. Można należeć tylko do jednej grupy politycznej. Dla deputowanych, którzy nie są członkami żadnej z działających frakcji, stworzona została możliwość stowarzyszenia się z jedną z grup politycznych. Wymaga to jednak zgody danej grupy. Deputowanych

⁶ K. Wojtyczek, *Wstęp...*, op. cit., s. 43; *Loi électorale du 18 février 2003*, <http://www.legilux.public.lu> (dostęp: 12 XII 2009 r.).

⁷ *Loi du 21 décembre 2007 portant réglementation du financement des partis politiques*, <http://www.legilux.public.lu> (dostęp: 12 XII 2009 r.).

stowarzyszonych bierze się pod uwagę przy obliczaniu miejsc przyznanych grupom w komisjach parlamentarnych. O zmianach w składzie poszczególnych frakcji zawiadamia się przewodniczącego izby. Regulamin przewiduje również możliwość tworzenia grup technicznych. W ich skład mogą wejść deputowani, którzy nie należą do żadnej grupy politycznej ani nie są z nią stowarzyszeni. Grupa techniczna desygnuje swojego koordynatora, którego status odpowiada statusowi przewodniczącego grupy politycznej. Członkowie obu rodzajów frakcji są reprezentowani proporcjonalnie w komisjach parlamentarnych, a przewodniczący grup politycznych i technicznych wchodzi w skład Konferencji Przewodniczących. Rola frakcji wiąże się także z wpływem na przebieg prac Izby Deputowanych, o czym decyduje uzależniony od ich wielkości czas wystąpień w trakcie debat parlamentarnych⁸.

Na luksemburskie spektrum partyjne oddziałuje kształt obowiązującego systemu wyborczego, który opiera się na zasadzie proporcjonalności. Przeliczenia głosów na mandaty dokonuje się z wykorzystaniem metody Hagenbacha–Bischoffa. Do parlamentu dostaje się w praktyce kilka z działających partii politycznych. W celu dokonania wyboru składu liczącej 60 członków Izby Deputowanych terytorium kraju dzieli się na cztery okręgi wyborcze, w których – w zależności od ich wielkości – obsadza się od 7 do 23 mandatów. W Luksemburgu głosowanie w wyborach parlamentarnych ma charakter obowiązkowy. Kadencja parlamentu wynosi pięć lat. Od 1994 r. wybory do Izby Deputowanych przeprowadza się łącznie z wyborami do Parlamentu Europejskiego.

Układ relacji pomiędzy ugrupowaniami politycznymi kształtuje specyfika systemu parlamentarno-gabinetowego, w którym rząd – aby móc skutecznie funkcjonować – winien cieszyć się zaufaniem większości parlamentarnej. Rola ustrojowa pełniącej funkcję głowy państwa Wielkiego Księcia pozostaje zmarginalizowana. Wytaczanie polityki państwa i kierowanie procesem jej realizacji faktycznie należy więc do rządu, a monarcha nie ma możliwości samodzielnego doboru ministrów. Wpływ na obsadę stanowisk rządowych mają natomiast partie, które odniosły zwycięstwo w wyborach do Izby Deputowanych⁹. W ich następstwie głowa państwa powołuje tzw. formatora (*formateur*), którego zadaniem jest prowadzenie rozmów zmierzających do powołania rządu cieszącego się poparciem większości parlamentarnej. Formator wywodzi się z ugrupowania, które w Izbie Deputowanych dysponuje największą liczbą mandatów. Logika przyjętego systemu rządów świadczy zatem o pierwszoplanowym znaczeniu układu partyjnego w parlamencie, który w praktyce decyduje o tworzeniu większościowych koalicji rządowych i realizacji określonego programu politycznego. Nie ulega więc wątpliwości, że partie polityczne zapewniają właściwe funkcjonowanie całego mechanizmu państwowego, stanowiąc jeden z podstawowych komponentów istniejącego systemu politycznego.

⁸ *Règlement de la Chambre des Deputes*, <http://www.chd.lu> (dostęp: 12 XII 2009 r.); J. Karp, M. Grzybowski, *Izba Deputowanych. Parlament Wielkiego Księstwa Luksemburga*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005, s. 22.

⁹ J. Karp, *System konstytucyjny...*, *op. cit.*, s. 49–50.

II. Charakterystyka współczesnego systemu partyjnego

Współczesny luksemburski system partyjny określa się mianem systemu trygonalnego. Wynika to z faktu, że spośród wielu działających ugrupowań politycznych jedynie trzy – CSV, LSAP i DP – to ugrupowania o znacznej relewancji politycznej, których pozycja w przestrzeni rywalizacji międzypartyjnej jest już dobrze ugruntowana. Partie te stale zdobywają mandaty w Izbie Deputowanych. W wypadku utworzenia rządu z ich udziałem otwiera się przed nimi możliwość kształtowania głównych kierunków polityki państwa i wywierania zasadniczego wpływu na bieg życia politycznego. Struktura systemu partyjnego cechuje się zatem dużą stabilnością, a wyniki przeprowadzanych w odstępach pięcioletnich wyborów do Izby Deputowanych w niewielkim zakresie modyfikują ukształtowany w parlamencie układ polityczny.

Po wyborach parlamentarnych z 7 czerwca 2009 r. w Izbie Deputowanych zasiędlili przedstawiciele sześciu ugrupowań politycznych.

Tabela 17. Wyniki wyborów do luksemburskiej Izby Deputowanych z 7 czerwca 2009 r.

Nazwa partii	% głosów	Liczba mandatów
Chrześcijańsko-Społeczna Partia Ludowa (CSV)	38,04	26
Luksemburska Socjalistyczna Partia Robotnicza (LSAP)	21,56	13
Partia Demokratyczna (DP)	14,98	9
Zieloni (Déi Gréng)	11,71	7
Alternatywna Demokratyczna Partia Reform (ADR)	8,13	4
Lewica (Déi Lénk)	3,29	1
Komunistyczna Partia Luksemburga (KPL)	1,47	–
Lista Obywatelska (Biergerlëscht)	0,81	–

Źródło: *Le site officiel des élections Au Grand-Duché de Luxembourg*, <http://www.elections.public.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

W wyborach z 2009 r. największe poparcie wyborców uzyskała **Chrześcijańsko-Społeczna Partia Ludowa (CSV)** – formacja o profilu chadeckim, która w powojennej historii Luksemburga zajmowała pozycję ugrupowania zdecydowanie dominującego w przestrzeni rywalizacji partyjnej. Najlepiej może o tym świadczyć fakt, że wszyscy – z wyjątkiem jednego – premierzy Luksemburga, którzy sprawowali to stanowisko po 1945 r., wywodzili się z szeregów CSV. Omawiane ugrupowanie stale uzyskiwało też największą liczbę mandatów parlamentarnych, mając większą bądź mniejszą przewagę nad jedną z dwóch pozostałych partii tworzących model wzmiankowanego systemu trygonalnego. W opozycji luksemburscy chadecy funkcjonowali tylko w latach 1974–1979, kiedy to rząd tworzyły LSAP i DP. W 1974 r. CSV zdobyła wprawdzie najwięcej mandatów, ale nie weszła w skład powołanej przez dwie wskazane partie większościowej koalicji. Po powrocie do władzy w 1979 r.

pozostaje nieprzerwanie u steru rządów. Podobnie jak w okresie sprzed 1974 r. gabinety tworzone przez chadeków mają jednak charakter koalicyjny. Mniejszościowym partnerem tego rodzaju porozumienia pozostaje na zmianę LSAP lub DP. Przykładowo rząd powołany po wyborach parlamentarnych z 2009 r. CSV utworzyła wraz z LSAP. Stanowisko premiera po raz kolejny objął Jean-Claude Juncker. Funkcję szefa rządu sprawuje on nieprzerwanie od 1995 r. W liczącym 15 członków gabinecie poza premierem zasiadło także ośmiu innych przedstawicieli chadecji¹⁰. CSV prezentuje się obecnie jako partia umiejętnej równowagi interesów różnych grup społecznych, co uznaje się za klucz do kolejnych sukcesów wyborczych. Stanowi to barierę dla ewentualnego wzrostu poparcia społecznego dla pozostałych ugrupowań obecnych na scenie politycznej Luksemburga¹¹. Po wyborach z 2009 r. CSV dysponuje 26 mandatami w Izbie Deputowanych. W Parlamencie Europejskim, w którym Luksemburgowi przysługuje sześć miejsc, ma trzech przedstawicieli. Wchodzi oni w skład Grupy Europejskiej Partii Ludowej.

Pozycję drugiego pod względem wielkości reprezentacji parlamentarnej ugrupowania politycznego zajmuje **Luksemburska Socjalistyczna Partia Robotnicza** (LSAP). Formację tę zaliczyć należy do rodziny partii socjaldemokratycznych. W swoim programie odwołuje się do ideałów humanistycznego, demokratycznego i sprawiedliwego społeczeństwa, deklarując się jako partia reform¹². Mimo że pod względem liczby mandatów w Izbie Deputowanych luksemburcy socjaliści tradycyjnie ustępują chadekom, są oni trwałym komponentem istniejącego systemu partyjnego i przeważnie współtworzą parlamentarne zaplecze dla gabinetów, w których pozostają mniejszościowym partnerem CSV. Począwszy od 1944 r., LSAP ośmiokrotnie uzyskiwała status ugrupowania współrządzącego, a koalicja zawarta z chadekami w 2004 r. utrzymana została także po wyborach, które odbyły się pięć lat później¹³. Wzrost politycznego znaczenia socjaldemokracji odnotowali po wyborach parlamentarnych z 1974 r., kiedy to odsunęli od władzy chadecję i wraz z DP utworzyli koalicję rządową. W jej ramach LSAP pozostawała wprawdzie partnerem większościowym, ale stanowisko premiera przypadło wówczas przedstawicielowi liberałów. W wybranej w 2009 r. Izbie Deputowanych socjaliści dysponują 13 mandatami, a na szczeblu europejskim – jednym mandatem. Jej przedstawiciel należy do Grupy Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim.

Trzecim – obok CSV i LSAP – ugrupowaniem politycznym o ugruntowanej pozycji podmiotu trwale obecnego w przestrzeni rywalizacji partyjnej jest **Partia Demokratyczna** (DP) – formacja luksemburskich liberałów. DP wielokrotnie występowała jako mniejszościowy partner chadeków i uczestnik koalicji rządowych. Od 2004 r. pozostaje jednak poza składem gabinetu. Nie licząc CSV, w okresie po drugiej wojnie światowej tylko DP przypadła w udziale możliwość obsady stanowiska premiera. W 1974 r. funkcję tę sprawował Gaston Thorn – jeden z czołowych polityków oma-

¹⁰ *Formation du gouvernement 2009*, <http://www.gouvernement.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

¹¹ S.M.H. Janssen, *Das Parteiensystem Luxemburgs...*, *op. cit.*, s. 327.

¹² *Das LSAP – Grundsatzprogramm*, <http://www.lsap.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

¹³ S.M.H. Janssen, *Das Parteiensystem Luxemburgs...*, *op. cit.*, s. 327.

wianego ugrupowania. W systemie partyjnym liberałowie odgrywali niekiedy rolę jęczyczka u wagi, czego przykładem była sytuacja powstała po wyborach z 1999 r. DP zdecydowała się wówczas na zawarcie koalicji z CVP, co oznaczało, że współrządząca dotychczas LSAP musiała przejść do opozycji. Jako partia liberalna DP w swoim programie wymienia kwestie takie, jak obniżenie podatków, poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw, ograniczenie zbędnych transferów socjalnych, budowę otwartego i nowoczesnego społeczeństwa w oparciu o wartości demokracji¹⁴. Po wyborach parlamentarnych z 2009 r. liberałowie utrzymali pozycję trzeciej siły politycznej kraju. W Izbie Deputowanych z ramienia DP zasiada dziewięciu parlamentarzystów. W Parlamencie Europejskim partię reprezentuje jeden deputowany, który wchodzi w skład Grupy Porozumienia Liberałów i Demokratów na rzecz Europy.

Pozostałe partie luksemburskie nie odgrywają tak istotnej roli politycznej i nie uczestniczą w koalicjach rządowych. W trakcie wyborów parlamentarnych z 2004 i 2009 r. na czwartym miejscu uplasowało się ugrupowanie **Zielonych** (*Déi Gréng*). Do zjednoczenia ruchu ekologicznego doszło w 1983 r. Luksemburscy ekolodzy po raz pierwszy uzyskali mandaty w Izbie Deputowanych w 1984 r. i od tego czasu regularnie zasiadają w jej składzie. W połowie lat 80. w łonie partii doszło do rozłamu i powstania dwóch odrębnych formacji: Partii Zielonej Alternatywy (*Gréng Alternativ Partei*, GAP) i Zielonej Listy–Alternatywy Ekologicznej (*Gréng Lëscht Ekologesch Initiativ*, GLEI). W 1989 r. każda z nich zdobyła dwa mandaty parlamentarne. W 1995 r. nastąpiło ich połączenie, dzięki czemu znaczenie ruchu ekologicznego jako trwałego komponentu systemu partyjnego Luksemburga wyraźnie wzrosło¹⁵. W latach 2004 i 2009 Zieloni zdobyli odpowiednio siedem i dziewięć mandatów. Wśród głównych haseł programowych ugrupowania wymienić należy dbałość o środowisko naturalne, zagwarantowanie praw człowieka, realizację zasady sprawiedliwości społecznej, zapewnienie równości kobiet i mężczyzn oraz praw dla imigrantów¹⁶. Po wyborach do Parlamentu Europejskiego z 2009 r. Zieloni mają jednego deputowanego, który jest członkiem Grupy Zielonych / Wolnego Przymierza Europejskiego.

Począwszy od 1989 r., status formacji parlamentarnej posiada także **Alternatywna Demokratyczna Partia Reform** (*Alternativ Demokratesch Reformpartei*, ADR). Ugrupowanie to zostało założone w 1987 r. jako Komitet Działania 5/6 Emerytury dla Każdego (*Aktiounskomitee 5/6 Pensioun fir jiddfereen*). Powstał on na fali protestu, którego inicjatorzy domagali się zapewnienia równych emerytur dla funkcjonariuszy publicznych i pozostałych pracowników. W wyborach z 1989 r. partia zdobyła 7,13% głosów, co przełożyło się na cztery mandaty w Izbie Deputowanych. W tym samym roku przyjęta została nowa nazwa ugrupowania – Komitet Działania 5/6. W 1992 r. doszło do kolejnej zmiany i utworzenia Komitetu Działania na rzecz Sprawiedliwych Emerytur (*Aktiounskomitee fir Demokratie an Rentengerechtheet*).

¹⁴ *Nei Weeër wielen. Wahlprogramm '09*, <http://www.dp.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

¹⁵ S. Sagan, V. Serzhanova, *Dzieje narodu i państwa [w:] Konstytucja Wielkiego Księstwa Luksemburga*, tłum. i wstęp S. Sagan, V. Serzhanova, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 35.

¹⁶ *Ecologie – Economie – Edukatioun. Programme électoral 2009*, <http://www.greng.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

Początkowo było to ugrupowanie koncentrujące się na jednym zagadnieniu (tzw. *single-issue party*), jednak późniejsze uregulowanie kwestii emerytalnej nie doprowadziło do spadku jego dotychczasowego znaczenia. Przyjęta w 2006 r. obecna nazwa partii wskazuje, że w swoim apelu wyborczym nie akcentuje już tylko konieczności rozwiązania jednego wyodrębnionego problemu. ADR zalicza się do rodziny partii konserwatywnych. Jej najważniejszymi wartościami ideowymi są sprawiedliwość, wolność i solidarność. Wśród postulatów programowych ADR zwracają uwagę zapewnienie bezpieczeństwa, zagwarantowanie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, budowa Europy ojczyzn oraz traktowanie rodziny jako podstawowej komórki społeczeństwa¹⁷. W wyborach z 2009 r. omawiane ugrupowanie uzyskało cztery mandaty w Izbie Deputowanych. W Parlamencie Europejskim nie jest reprezentowane.

W wyborach z 2009 r. jeden mandat w parlamencie zdobyła **Lewica** (*Déi Lénk*) – formacja założona w 1999 r. w oparciu o mniejsze ugrupowania lewej strony sceny politycznej: Nową Lewicę (*Nei Lénk*, NL), Rewolucyjną Partię Socjalistyczną (*Revolutionär Sozialistesche Partei*, RSP) oraz KPL. W trakcie pierwszych wyborów, w których Lewica zgłosiła swoich kandydatów, poparcie wyniosło 3,3% głosów, co przełożyło się na jeden mandat parlamentarny. Pięć lat później – po opuszczeniu porozumienia przez komunistów – niespełna 2% głosów wyborców nie pozwoliło na wprowadzenie do parlamentu kandydatów ugrupowania. Omawiana formacja sytuuje się na pozycjach skrajnie lewicowych. W programie wyborczym z 2009 r. Lewica postulowała głębokie reformy dotyczące istniejących stosunków ekonomicznych, daleko posuniętą redystrybucję dochodów oraz rozbudowę funkcji socjalnej państwa. Przywiązuje również wagę do dbałości o stan środowiska naturalnego, równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz konieczności przestrzegania szeroko pojętych praw człowieka. W sferze stosunków międzynarodowych na plan pierwszy wysuwają się postulaty pacyfistyczne¹⁸. W wyborach z 2009 r. Lewica uzyskała 3,29% głosów i jeden mandat w Izbie Deputowanych. W Parlamencie Europejskim nie ma swojego przedstawiciela.

Począwszy od wyborów z 2004 r., o miejsca w parlamencie pod własnym szyldem partyjnym ponownie ubiega się **Komunistyczna Partia Luksemburga** (KPL). Opuszczenie szeregów Lewicy wiązało się z oskarżeniami o zdradę komunistycznego i rewolucyjnego dziedzictwa oraz nieuwzględniania interesów świata pracy¹⁹. Użytkiwane poparcie społeczne nie jest jednak wystarczające do zdobycia mandatów. Potwierdziły to wyniki wyborów z 2009 r., w których KPL zdobyła niespełna 1,5% głosów. Zauważalny od lat 90. wyraźny spadek poparcia dla komunistów stanowi charakterystyczny element ewolucji luksemburskiego systemu partyjnego, w którym aż do schyłku lat 80. odgrywali oni rolę czwartej – po CSV, LSAP i DP – siły politycznej. W latach 90. miejsce KPL jako ugruntowanego komponentu przestrzeni ry-

¹⁷ *Grundsatzprogramm der ARD so wie es vom Nationalkongress am 02 April 2006 angenommen wurde*, <http://www.adr.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

¹⁸ *Programme électoral pour les élections nationales et européennes le 7 juin 2009*, <http://www.dei-lenk.lu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

¹⁹ B. Szajkowski (ed.), *Parties of the World*, John Harper Publishing, London 2005, s. 389.

walizacji międzypartyjnej zajęli Zieloni oraz ADR. Komuniści ulegli natomiast trwałej marginalizacji. Pomędzy 1945 a 1979 r. KPL posiadała w Izbie Deputowanych od trzech do sześciu mandatów. Zmniejszenie reprezentacji parlamentarnej nastąpiło już od schyłku lat 70., a w 1994 r. partia po raz pierwszy w okresie powojennym znalazła się poza parlamentem²⁰.

Nieznaczone poparcie wyborców w trakcie elekcji parlamentarnej z 2009 r. zdobyła nowo utworzona **Lista Obywatelska** (*Biergerlëscht*). Ugrupowanie to głosi program umiarkowanie eurosceptyczny. Opowiada się za odrzuceniem Traktatu Lizbońskiego i przeprowadzeniem reform instytucjonalnych w Unii Europejskiej. W sferze polityki ekonomicznej kładzie nacisk na zapewnienie sprawiedliwości społecznej, przede wszystkim poprzez odpowiednie ukształtowanie systemu zabezpieczenia socjalnego. Postuluje również przeprowadzenie rozdziału Kościoła od państwa, a także umieszczenie regulacji dotyczących języka luksemburskiego w przepisach konstytucji oraz uznanie go za jeden z języków urzędowych Unii Europejskiej²¹. W wyborach z 2009 r. Lista Obywatelska zdobyła jednak zaledwie 0,81% głosów, co nie pozwoliło na uzyskanie reprezentacji politycznej na szczelbu Izby Deputowanych. Partia nie jest również reprezentowana w Parlamencie Europejskim.

* * *

Struktura systemu partyjnego, jaka ukształtowała się w okresie po drugiej wojnie światowej, nie uległa w latach późniejszych daleko idącym modyfikacjom. Na scenie politycznej Luksemburga w dalszym ciągu największe poparcie wyborców zdobywają CSV, LSAP oraz DP, przy czym ugrupowanie chadeckie zajmuje wśród nich pozycję dominującą. Polityka trzech największych partii opiera się na szerokim konsensie co do głównych kierunków działalności państwa tak w sferze wewnętrznej, jak i międzynarodowej²². W ostatnich dekadach istotniejsze zmiany dotknęły natomiast formacji mniejszych, które zajmowały w ramach systemu partyjnego miejsca marginalne i nie decydowały o zachowaniu jego trygonalnej struktury. W tym kontekście wskazać należy na wyraźny spadek poparcia dla KPL, jak również wyłonienie się Zielonych oraz ADR, które zaczęły uzyskiwać miejsca w parlamencie. Inne inicjatywy polityczne – takie jak Lewica czy Lista Obywatelska – nie odegrały dotychczas większej roli, funkcjonując po wyborach z 2009 r. jako ugrupowania pozaparlamentarne. System partyjny Luksemburga jest zatem wysoce ustabilizowany, a występujące w nim fluktuacje są na tyle nieznaczące, że pozostają bez wpływu na funkcjonowanie innych komponentów systemu politycznego. Nic więc nie wskazuje, by w najbliższych latach miało dojść do daleko idących przekształceń w ramach istniejących partii politycznych, jak również w układzie zachodzących pomiędzy nimi relacji.

²⁰ S.M.H. Janssen, *Das Parteiensystem Luxemburgs...*, *op. cit.*, s. 326.

²¹ *Wahlprogramm EUROPA*, <http://www.biergerlescht.eu> (dostęp: 15 XII 2009 r.).

²² B. Lamparska, *System polityczny Wielkiego Księstwa Luksemburga* [w:] K.A. Wojtaszczyk (red.), *Systemy polityczne wybranych państw*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2004, s. 166.

Wykaz skrótów:

ADR – *Alternativ Demokratesch Reformpartei*, Alternatywna Demokratyczna Partia Reform

CSV – *Chrëschtlech Sozial Vollekspartei*, Chrześcijańsko-Społeczna Partia Ludowa

DP – *Demokratesch Partei*, Partia Demokratyczna

GAP – *Gréng Alternativ Partei*, Partia Zielonej Alternatywy

GLEI – *Gréng Lëscht Ekologesch Initiativ*, Zielona Lista–Alternatywa Ekologiczna

KPL – *Kommunistesch Partei Lëtzebuerg*, Komunistyczna Partia Luksemburga

LSAP – *Lëtzebuenger Sozialistesch Aarbechterpartei*, Luksemburska Socjalistyczna Partia Robotnicza

NL – *Nei Lénk*, Nowa Lewica

RSP – *Radikal-Sozialistescher Partei*, Radykalna Partia Socjalistyczna

RSP – *Revolutionär Sozialistescher Partei*, Rewolucyjna Partia Socjalistyczna